

juba finaalis. Paraku nii ei läinud. Sealt edasi, n.-õ. superfinaali said edasi kaks teost: Eesti ajalugu III ja Ivo Juurvee raamat riigisaladuse kaitsest.

Komisjoni esimehena võin öelda, et superfinaal kulges komisjoniliikmetel üksteise veenmise ja ümberveenmise tähe all. Peale jäi „Eesti ajalugu. III. Vene-Liivimaa sõjast Põhjasõjani”. Ja juba on jõutud kolleegideringis teravmeelitseda, et kui 2014. aastal ilmub Eesti ajalugu I, siis pole järgmise aasta komisjonil palju peamurdmist. Elame, näeme.

Ajalookirjanduse aastapreemia väljakuulutamisel on viimasel kümnel aastal antud üle ka Tuna artiklipreemia eelmise aasta parima loo eest. Valiku langetavad toimetuskolleegiumi liikmed. Tõsi küll: erinevalt ajalookirjanduse aastapreemiast selguvad hääletustulemused juba varem ja üllatusmoment langeb ära. Protseduur näeb ette seda, et iga kolleegiumiliige valib välja eelmise aasta artiklite seast kaks tema arvates parimat ning nii liigutakse hääletades kuni parima selgumiseni. Kolleegiumi liikmed valisid välja seitse nende arvates paremat artiklit: Lea Altnurme. Kristluse tähenduse ja tähtsuse muutus eestlaste seas 1857–2010, 2013, nr. 4; Toomas Karjahärm. Mõisnike kahjud 1905. aastal ja nende hüvitamine, 2013, nr. 2; Peeter Kenkmann. 1937. aasta põhiseadus – autoritaarse režiimi „reformimise” katse, 2013, nr. 1; Lea Kõivu. Uue vagaduse otsingul. Andreas Sandhagen ja ortodoksne luterlus Tallinnas, 2013, nr. 2; Mait Kõiv. Kaosest sünnib kord: ajaloolisest mälust muistses Spartas, 2013, nr. 3; Aivar Põldvee. Vanemaise sünd. Lisandusi eesti pseudomütoloogia ajaloole, 2013, nr. 1; Atko Remmel. Nõukogude religioonipoliitika Eesti NSV-s inimõiguste ja sõnavabaduse aspektist vaadelduna, 2013, nr. 3.

Parimaks 2013. aastal Tunas ilmunuks osutus Lea Kõivu „Uue vagaduse otsingul. Andreas Sandhagen ja ortodoksne luterlus Tallinnas”, ilmunud 2013, nr. 2.

Palju õnne premeeritutele ja esiletõstetutele!

Priit Raudkivi,

ajalookirjanduse aastapreemia komisjoni esimees, Tuna artiklipreemia komisjoni liige

Priit Raudkivi

(1954), *PhD*, vanemteadur, Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituut, Rüütli 6, 10130 Tallinn, raudkivi@tlu.ee

Esemeliste allikate potentsiaal

**Näitus „Baltisaksa jäljed Eesti muuseumikogudes”
(06.12.2013–31.03.2014)
Kuraatorid Olev Liivik,
Tõnis Liibek, kujundaja
Aime Andresson**

■ 2013. aasta detsembris tähistas Baltisaksa Kultuuri Selts Eestis oma 25. sünnipäeva Tallinna Linnaarhiivis korraldatud teaduspäevaga „Veerand sajandit Baltisaksa Kultuuri Seltsi Eestis”¹ ja samas avatud näitusega „Baltisaksa jäljed Eesti muuseumikogudes”. Nii üks kui ka teine, kumbki omal viisil, avardas baltisaksluse kui mingi omaette, kindlate joontega nähtuseks peetud uurimisteema piire. Tõsi, küll mitte esmakordselt, kuid ometi intrigeerival ja konkreetsetel viisil.

Keskendudes seltsi initsiatiivil sündinud ning ajaloolaste Olev Liiviku ja Tõnis Liibeki koostatud näituse tutvustamisele, tooksin esmalt välja selle aluseks oleva loova koostöö Eesti muuseumide ja teadusasutustega, seal töötavate professionaalidega.² Tänu avatusele ei ole näitusel ainult Liiviku ja Liibeki „kodumuuseumi” – Eesti Ajaloomuuseumi – ning neile kui iseseisvatele uurijatele enim huvi pakkuvad esemed, vaid materjali on ka

¹ <http://www.baltisaksaselts.ee/tegevus.html>

² Tallinna Linnamuuseum (Risto Paju), Eesti Ajaloomuuseum (Ivar Leimus, Anne Ruusaa, Jaak Mäll, Maia Madar, Ene Hiio, Helle Avila, Milan Pening, Merilis Roosalu), Hiiu- ja Saaremaa Muuseum (Helgi Põllo), SA Läänemaa Muuseumid (Eve Ostavel), SA Virumaa Muuseumid (Pilvi Põldma), Teatri- ja Muusikamuuseum (Seidi Raid), Anne Untera (Eesti Kunstimuuseum), Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituut (Inna Jürjo, Ulrike Plath). Kaasa aitasid ka vabakutseline ajaloolane Sirje Kivimäe ja Seltsi kauaaegne juhatuse liige Maaja Silm.

kaugemalt ja erinevatest valdkondadest. Seda tuleb rõhutada, sest see viitab asjaolule, et baltisakslastega seotud esemelist kultuuri leidub paljudes Eesti muuseumides, kõigis maakonnamuuseumides ja linnamuuseumides, paljudes külamuuseumides ning tegelikult isegi Teatri- ja Muusikamuuseumis, samuti Eesti kunstimuuseumides ja -galeriides.

Vaataja mõtteid kinnitab ja juhib edasi näituse saatetekst: „Eesti muuseumides leidub arvukalt esemeid, mida võib arvata baltisaksa pärandi hulka. Isegi juhul, kui esemete päritolu on täpsemalt teadmata, võib oletada, et need kuulusid kas baltisaksa aadlile või saksakeelsetele linlastele või vaimulikele, kes kujundasid sinise mõisa- ja linnakultuuri. Olid nad ju pikka aega euroopaliku kultuuri materiaalsete väärtuste olulisimad tellijad ja tarbijad. Baltisaksa kultuuri esemelise pärandi hulka saab seega lugeda ka mitmeid esemeid, mis on vaid kaude baltisakslastega seotud. Nõnda ei anna mõni importese aimu mitte niivõrd baltisaksa kultuuri eripärast kui ajastu moest ja võimalustest ning kohaliku meistri-mehe tehtu kajastab samavõrd baltisaksa kui põlisrahva kultuuri.”

Niisiis – baltisaksa kultuuri piirid on hägusad ja hägustuvad veelgi, (balti)sakslaste põliselanikele vastandumise traditsioon on hakanud hääbuma. Kas see kõigile meeldib või mitte, ei ole antud näituseruumis tähtis.

Ekspositsioonipinna piiratuse tõttu on näituse koostajad keskendunud eksponaatide valides Eesti mõisa-, aga ka (uusaegse) linnakultuuri kõrgajastu, 18.–19. sajandi ja 20. sajandi alguse pärandile. On esemeid asjakohaste ajalooliste fotodega. Ajalooliste fotode ette esemeid paigutades on vastust otsitud küsimustele – kes on olnud ühe või teise eseme omanik või omanikud, kuidas või mil puhul on ese soetatud või sündinud, milline on olnud selle saatus?

Esemeid, mille puhul neile küsimustele vastuse saaks anda, leidub võrreldes sellega, kui palju on muuseumides kõiksugu otseselt või kaudsemalt (balti)saksa kultuuriga seotud asju, aga üllatavalt vähe. Seda enam väärrib kõnealune, esemeis peituvat uurimispotentsiaali avav näitus tähelepanu ning seda enam tuleks korraldada sarnaseid, erinevate uurijate ja koguhoidjate teadmisi koondavaid näitusi. Mida rohkem selliseid väiksemaid või suuremaid, oma olemuselt uurimuslikke esemete näitusi on, seda tahedamaks ja peenemaks muutub meie arusaam Eesti rahvuslikust või rahvusülesest kultuuriajaloo. Peale selle oleksid niisugused väljapanekud,

mis (muuseumi žargoonis) „jutustavad lugu” ja sisaldavad mõningaid „kollaseid” motiive, ka laiemale avalikkusele huvipakkuvad ning ajaloo kui distsipliini kandepinda tugevdavad. Näiteks olen kindel, et enamikku nn. tavakülastajaid erutaks eksponeeritud juustest ülipeenelt põimitud Stackelbergide-Harpede-Schillingute sugupuud ning vähemalt pooled neist hüüataksid: „Uskumatu!” Aga samas olen veendunud selles, et muuseumi hoidlast avalikkuse ette toodud kõnealune ese pakub huvi ka geenuurijatele, rääkimata siis 18.–19. sajandi kultuuri ja kunsti uurijatest, kes asetavad kõnealuse eseme klõpsti juba olemasolevasse miniatuuride-traditsiooni konteksti.

Piirdudes siinkohal selle ühe eksponaadi näitega, tahaksin muuseumitöötajana juhtida tähelepanu väljaspool muuseumide ringi ehk vähe tuntud andmebaasile MuIS (Muuseumide Infosüsteem). Selle kaudu on (või on tulevikus) laiemale avalikkusele nähtavad mitte üksnes Eesti muuseumide varad, varadega seotud legendid ja dokumendid, vaid ka nendest koostatud näitused. Nii peaks ka Tallinna Linnaarhiivi ajalik näitus „Baltisaksa jäljed Eesti muuseumikogudes” saama n.-ö. igavese elu esemelite allikate ja neisse kätetud ajaloolise informatsiooni kogumina. Ja kuigi näituse koostajad ise ei pea kõnealust väljapanekut oma teadlaskarjääris kuigi tähelepanuväärseks saavutuseks, pean mina seda kenasti kujundatud ja annotatsioonidega varustatud esemenäitust siiski ajaloo uute uurimispiiride ja allikate tutvustamise, aga ka muuseumide ja teadusasutuste koostöö ning mõistagi Baltisaksa Kultuuri Seltsi elujõu seisukohalt tähtsaks.

Tiina-Mall Kreem

Tiina-Mall Kreem

(1971), *PhD*, kuraator, Eesti Kunstimuuseum – Kadrioru Kunstimuuseum, Weizenbergi 37, 10129Tallinn, tiina-mall.kreem@ekm.ee